

ТМ	Г. XXXIII	Бр. 4	Стр. 1629-1631	Ниш	октобар - децембар	2009.
----	-----------	-------	----------------	-----	--------------------	-------

Приказ дела
Примљено: 10.7.2009.

Марија Грујић

ЈЕЗУИТИ НА ПОЛУОСТРВУ КАЛИФОРНИЈА*

„Калифорнија нема апсолутно ништа што заслужује похвалу, поштовање, нити јој се на чему има завидети, чак ни од стране најсиромашнијих земаља на свету.“

Juan Jacobo Beagert, S. J., 1772.

Салвадор Бернабеу Алберт шпански је историчар и директор Школе за хиспано-америчке студије у Севиљи. Учествовао је у разним истраживачким пројектима у Шпанији, Чилеу и Мексику, а главни предмет његових истраживања је освајање и насељавање Новог Света (Латинске Америке). Написао је велики број чланака и монографија анализирајући са различитих аспеката ове изузетно важне догађаје у историји Шпаније и Латинске Америке.

Главни извор за догађаје описане у његовој књизи јесте извештај старешине калифорнијске језуитске мисије (Benno Ducre, *Relatio Expulsionis Societatis Jesu ex Provincia Mexicana et maxime California*, A. 1767). Најпознатије и највише коришћено издање овог извештаја је издање северноамеричког историчара-језуите.¹ Већина радова који су писани на ову тему заснивају се на описаном извештају, односно користе га као главни извор. Има још извора из овог периода, али то су кратки извештаји и биографије очевидаца-језуита (као и једна доминиканска хроника) који су писани касније, након изгнанства. Ова књига бави се конкретно прогоном и односи на тај кратак период самог догађаја.

Тек од деведесетих година 20-ог века расте интересовање за ову тему. Захваљујући подробнијој анализи извора може да се закључи да је улога језуита била изузетна, те да после њихове управе над овим простором није забележен значајнији прогрес. О овом догађају, као и о прогону језуита, има доста литературе, посебно новије, она је послужила као литература и за ову монографију.

mariadebasillo@hotmail.com

* Salvador Bernabéu Albert, *Expulsados de infierno. El exilio de los misionarios jesuitas de la península Californiana (1767-68)*, Madrid, 2008. (Салвадор Бернабеу Алберт, Протерани из пакла. Прогон језуита са полуострва Калфонија (1767-68), Мадрид 2008.).

¹ Ernest J. Burrus (ed.), *Ducrué's account of the expulsion of the Jesuits from Lower California (1767-1768)*, Roma-St.Luis, Jesuit Historical Institute-St.Luis University, 1967.

* * *

Прогон језуита са полуострва Доња Калифорнија главна је тема монографије. Постоји више разлога због којих је овај догађај био преседан, самим тим и предмет интересовања многих историчара и теолога. Полуострво Доња Калифорнија је данас под влашћу Републике Мексико, налази се на крајњем северу земље и граничи се са државом Калифорнија која припада САД-у. У периоду о коме је реч то је најсеверозападнија тачка шпанских освајања у Новом Свету. Како га је од осталих земаља делио Калифорнијски залив, то је ово полуострво чинило још неприступачнијим.

На основу истраге коју је спровео главни тужилац Нове Шпаније, а због сталних оптужби на рачун језуитске мисије у Доњој Калифорнији, донета је одлука о томе да се језуити протерају са територије целе Нове Шпаније. Извештај је званично издат 1766. и садржао је седам тачака оптужбе². Тадашњи краљ Карлос III је, опет из својих интереса, подржао иницијативу и дао зелено светло за такав подухват. То се десило 1767/68 године и све то није било ни мало лако, с обзиром да су језуити живели и делали на широком простору, често изоловани од политичких власти.

Шта је било толико иритирајуће и неповерљиво код језуита када су се власти одлучиле за овако екстремне мере? Аутор сматра да има више разлога за то: прво, овај догађај би требало посматрати у ширем контексту, с обзиром да су се слични прогони десили пар година раније у Португалу и Француској; друго, у то време међу европским владарима влада тренд стварања апсолутистичких монархија, другим речима владари нису толерисали непослушност, а језуити су у самој својој суштини оданост договали прво папи, па тек онда владару земље у којој су делали и неки међу њима били су везани тзв. четвртим заветом³; треће, сами језуити су често долазили у конфликт са локалним војним редовима и властима који су у континуитету слали негативне извештаје на рачун мисионарског рада реда и њиховог великог богаћења. Суштина је следећа: ни стални негативни извештаји, нити било какве друге оптужбе на рачун мисионарског рада језуита не би утицале на краља да прогна језуите са својих територија. Одлука је била у складу са, с једне стране тежњом да се умањи утицај папе, а с друге стране сасвим у духу и маниру владавине апсолутистичких владара тог времена.

Мисија језуита у Доњој Калифорнији трајала је око седамдесет година (1697/98 до 1767/8). Њихова улога на овом простору била је изузетна, за то време створили су врло организовано друштво, населили су и цивилизовали овај простор, и покрстили у великом броју домородачко становништво. После њиховог прогона полуострво бива све лабавије повезано са шпанском, а касније мексичком администрацијом, што је за једну од последица имало колонизацију, а касније и припајање северних мексичких територија САД-у. Аутор је спровео и мало истраживање међу становницима овог простора, с обзиром на то да је на Универзитету Доња Јужна Калифорнија предавао неко вре-

² Pedro Rodríguez de Campomanes, *Dictamen fiscal de expulsión de los jesuitas de España (1766/67)* (ed. de Jorge Cejudo y Teófanos Egido), Madrid, 1977.

³ Они који имају тај завет стављају се на располагање папи који може да их пошаље где хоће, тј. где постоји потреба за мисионарењем.

ме, који се слажу да се после прогона језуита на том простору није десио ни привредни, ни културни, нити било какав значајнији развој.

Ова мисија била је посебна из више разлога: 1. Калифорнија је била неосвојива земља, много је напора и новца уложено да би се освојила и није било успеха; 2. власти су одлучиле да више не финансирају сличне подухвате и нису више слали мисије у том правцу и 3. шпански владар се, потписавши папску булу, обавезао да ће христијанизовати Нови Свет, самим тим се обавезао да ће и финансирати такве мисије. Језуити су желели да мисионаре у том правцу, али власти, због свих ранијих неуспешних покушаја, нису биле вољне да финансирају ту мисију. Зато је направљен компромис, до тада никад неучињен. Језуитима, као компензација за нефинансирање мисије дата је не само духовна, већ и световна власт над територијом Доње Калифорније. Били су додељени и војни одреди и они су били под влашћу језуита.

Калифорнија је привлачила пажњу многих, јер се створила фама да је неосвојива, али и мистична, скоро чаробна земља. Језуити су први који су на тој територији остали дуже време, с влашћу у рукама, па су почеле да круже разне приче о њиховом великом богаћењу и скривеном богатству полуострва. Заправо, ова земља била је сиромашна, неплодна и сува. Имала је неколицину оаза, недовољних за снабдевање водом великог броја људи. Планине су биле високе и неприступачне, као и обала Тихог океана. У заливу су постојала налазишта шкољки чија је експлоатација контролисана од стране цивилних власти. Управо су они ширили гласове о томе да већи део шкољки сакупљају језуити, од чега потиче и њихово богатство. Војска је била други извор клевета о језуитској мисији на полуострву. Уследиле су чак и истраге локалних власти. Језуити су оптуживани да не врше христијанизацију локалног становништва, да саботирају стварање рударских насеобина, као и да имају монопол у трговини са бродовима који долазе из Маниле. Све то је било пропраћено причама о великом богатству које се ту крије. Након постављања првог гувернера полуострва, након протеривања језуита, сви су били непријатно изненађени истинским сиромаштвом полуострва.

Монографија је реконструкција догађаја и опис принудног прогона мисионара, који је понекад трајао и месецима. Циљ власти је био да се пребаци на источну обалу, у Веракруз, одакле су одвођени прво на Кубу, а затим у Шпанију. Језуите су у њиховој хришћанској мисији на тлу Нове Шпаније заменили фрањевци и доминиканци.

У додатку, наведено је шеснаест кратких биографија најистакнутијих језуита који су тада протерани; занимљиво је да је већи број мисионара био са немачког подручја, а само пар из Шпаније, односно Нове Шпаније. На крају књиге налази се шпански превод већ споменутог извора⁴, као и обимна библиографија.

С обзиром на то да је тема занимљива подједнако за историчаре, социологе религије, теологе и политикологе религије, одличан је пример не само могуће, већ и нужне сарадње ових научних дисциплина. Природно се намеће потреба да се озбиљније поради на организовању интердисциплинарних истраживања која би их повезивала и у садашњости.

⁴ Видети напомену број 1.